

İYİ TOPLUM

İnsani Gündem

JOHN KENNETH GALBRAITH

Türkçesi: AYŞE YÖNKÜL

HECE

inceleme

John Kenneth Galbraith: Harvard Üniversitesi emeklisi Profesör John Kenneth Galbraith, aynı zamanda ekonomist, bürokrat ve diplomat olma özelliklerini de taşır. 1950'lerden 2000'lere kadar onlarca eser yayınlamış olup, en çok satanlar listelerinde üst sıralarda yerini almıştır. Kendisi sadece ekonomi alanında kitap ve akademik makale yayımlamakla kalmamış, roman türünde eserlere de imza atmıştır. Profesörün, Türkçe'ye birçok eseri tercüme edilmiştir ve orijinal adı *The Anatomy of Power* olan eseri *İktidarın Anatomisi* adıyla tercüme edilip yayınevimizce yayımlanmıştır.

Ayşe Yönkul: 1987'de doğdu. Çevirmen, İngilizce Okutmanı. ODTÜ İngilizce Öğretmenliği bölümü mezunu. Yüksek lisansını aynı üniversitenin İngiliz Edebiyatı bölümünde tamamladı. Bilkent Üniversitesi Eğitim ve Öğretim Programları'nda doktora eğitimini sürdürmektedir. Akademik ilgi alanları arasında modern İngiliz tiyatrosu, Türkiye'de ve dünyada eğitim trendleri bulunmaktadır. Çeviri dünyasına akademik tezler ve makale çevirileriyle giren Yönkul'un yayımlanan ilk kitap çevirisi Azzam S. Tamimi'nin *Raşid Gannuşi: İslamcılık Geleneğinde Bir Demokrat* isimli eseridir.

İYİ TOPLUM: İNSANİ GÜNDEM

JOHN KENNETH GALBRAITH

İngilizceden çeviren

Ayşe Yönkul

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 418
İnceleme

Orijinal Adı: The Good Society: The Humane Agenda
Copyright©1996 by John Kenneth Galbraith
Bu kitabın telif hakkı AnatoliaLit Agency aracılığıyla Houghton Mifflin
Harcourt Publishing Company'den alınmıştır.

Birinci Basım: Aralık 2016
©Hece Yayınları

Kapak Tasarımı: SARAKUSTA
www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Baskı: Dumat Ofset
T: (0312) 278 82 00

ISBN: 978-605-9556-17-0

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.
Konur Sokak Nu: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara
Yazışma: P.K. 79 Yenışehir/Ankara
T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14
e-posta: hece@hece.com.tr
www.hece.com.tr

İÇİNDEKİLER

Teşekkür / 7
1/ İyi Toplum / 9
2/ Geniş Resim / 13
3/ Pratik Kararlar Devri / 19
4/ Sosyal Kurum / 27
5/ İyi Ekonomi / 35
6/ Enflasyon / 43
7/ Bütçe Açığı / 49
8/ Gelirin ve Gücün Dağıtılması / 57
9/ Eğitimin Karar Verici Rolü / 63
10/ Düzenleme / 69
11/ Çevre / 75
12/ Göç / 81
13/ Otonom Askeri Güç / 87
14/ Bürokrasi Sendromu / 93
15/ Dış Politika / 99
16/ Gezegendeki Yoksullar-I / 107
17/ Gezegendeki Yoksullar-II / 115
18/ Siyasi Bağlam / 121
Dizin / 125

Teşekkür

İlk teşekkürümü, Alman Protestan Kilisesi'ne etmek isterim çünkü Kilise, iki yılda bir düzenlenen toplantısında, iyi toplum adına konuşmamı istemişti (Münih, 1993 Yaz Mevsimi). Bu konuşma, devamında gelecek iki yıllık düşünme ve yazıya dökme sürecine ilham vermiştir. Ve o süreçte Birleşik Devletler'de ve dünyanın diğer bölgelerinde yaşanan siyasi gelişmelerin de etkisiyle bu eser ortaya çıkmıştır.

İyi Toplum daha önce başka eserlerin de başlığı olmuştur ve bunlar arasında popülerlik kazanmış olan, Walter Lippmann'ın 1937'de yazdığı bilimsel eser de vardır. Fakat onları taklit etmek gibi bir amacım yoktu; bu kitap, en bariz şekilde giriştiğim çabadaki niyetlerimi anlatmaktadır.

Bu tarz konuları tartışma fırsatı bulduğum Harvardlı meslektaşlarıma ve dijital kütüphanesini kullanmama izin veren oğlum, Teksas Üniversitesi profesörü James Galbraith'a da teşekkürlerimi sunuyorum. Otuz beş yıllık arkadaşım ve

birlikte iş yaptığım Andrea Williams, bu kitaba editörlük yeteneklerini, espri anlayışını ve yıllardır geliştirdiği sebatını katmış, bu eseri İngilizce anlatım yeteneğinde üst seviyelere çıkarmıştır. Kendisine teşekkür borçluyum. İdari asistanım Brooke Palmer, zamanımı yönetmeme yardımcı olmuş, dolaısıyla düşünmemi ve yazmamı mümkün kılmıştır. Elli yıllık yayıncım ve dostane ilişkiler yürüttüğüm, Houghton Mifflin Company'ye de teşekkürlerimi iletmeliyim çünkü bir yazar ve yayınevinin bu kadar uzun süre ilişki yürütmüş olması çok nadirdir.

Son olarak sevgili eşim, Catherine Atwater Galbraith'tan bahsedeyim. Kendisinden son olarak bahsetmem, en az öneme sahip olduğundan değildir. O, bu kitabın yazılış sürecinde hep destek olmuştur. Münih'in bana ilham olmasının arkasında bir sebep daha vardır; eşim, orada kendi akademik kariyerinin büyük bir kısmını geçirmiştir. Ve 1937 Sonbaharının muhteşem bir günü evlenmemizden bu yana, Kitty, sabrını, cesaretlendirmelerini ve hoşgörüsünü de alarak arkamda olmuştur. O sebeple, en içten teşekkürlerim sevgili eşime gitsin.

John Kenneth Galbraith
Cambridge, Massachusetts
Kasım, 1995

1

İyi Toplum

Büyük güçlerden hiçbiri hakkında Birleşik Devletler kadar iç gözlem yapılmamıştır herhalde. Gün geçmiyor ki basında, televizyonda, radyoda, bir makale ya da bir kitapta bu ülkenin toplumunda nelerin yanlış gittiğine, neler yapılırsa gelişme olabileceğine dair -kimi zaman zorlama kimi zaman da dayatmacı- yorumlar yapılmasın. Daha az miktarlarda olsa da bu durum Britanya, Kanada, Fransa, Almanya, Avrupa'nın bazı ülkeleri ve Japonya'nın da başındadır. Fakat kimse bu durumu kınayamaz çünkü her şeyin yolunda olduğunu iddia eden naif düşünceden çok daha iyi ve çok daha bilgilendiricidir. Unutulmamalıdır ki neyin doğru olduğunu iddia etmeden önce, neyin yanlış olduğunun bilinmesi gerekir.

Bu mevzuda, daha az ilgi görmüş bir nokta vardır; o da, net olarak neyin doğru olduğunun keşfedilmesi ve tanımlan-

masıdır. İyi toplum nedir? Neyi hedeflemelidir? Daha şanslı olan ve ihtiyaç sahibi arasındaki trajik uçurum pratik bir şekilde nasıl kapanabilir? Ekonomik politikalar bu amaca ne şekilde hizmet edebilir? Devletin halka sunduğu hizmetler nelerdir? Bu hizmetler nasıl daha eşit ve etkili bir şekilde ulaşılabilir hale getirilebilir? Çevrenin bugünü ve yarını nasıl korunabilir? Peki ya göçmenlik, göçmenler? Askeri güç? İyi toplumun gittikçe daha da çok uluslararasılaşan dünyada ticari ortaklarına, komşularına ve de gezegenin yoksullarına karşı sorumlulukları ve eylem planları nelerdir? Ekonomik ve sosyal refah noktalarındaki sorumluluklar geneldir, ulusları aşar. İnsanoğlu nerede yaşarsa yaşasın insandır. Açlıktan, hastalıktan ya da başka problemlerden muzdarip kişiler bir türlü tükenmemektedir çünkü onlar uluslararası sınırın öteki tarafında olduklarından ötürü görünmezdirler. Her ne kadar bu gerçek sıklıkla göz ardı ediliyor olsa da hal böyledir.

Neyin doğru olacağını söylemek bu kitabın amacıdır. Mükemmel ile ulaşılabilir olanın arasındaki farkı belirlemek, bu iki şey arasında çizgi çekebilmek, zor bir mevzu gibi görünüyor. Bu görev ve çıkan sonuçlar siyasi anlamda popülerite kazanamayabilir; hatta şanslıların, sosyal ve siyasi olarak baskın olduğu bir toplumda kesinlikle beğeni toplamayacaktır. İyi ve ulaşılabilir toplumu tanımlamak ve bu konuda ısrarcı olmak aslında devde kulak gibidir ama hiç yoktan da iyidir. En azından birileri rahatından olacaktır. Ayrıca, iyi ve ulaşılabilir toplumu açıkça tanımlamadan, öyle bir toplumu elde etme şansımız yoktur.

Burada tanımlanan, mükemmel olan değil, ulaşılabilir olandır. Mükemmel toplumu çizmeye çalışmak her zaman çekici bir aktivite olmuştur ve yüzyıllardır birçok âlim ve az sayılamayacak kadar çok filozof bu konuya eğilmiştir. Fakat bazen de gözden düşmeyle sonuçlanabilir bu eylem. Tahmin edilebilir bir tepki olan “tamamen ütöpik” nitelendirmesiyle karşı karşıya kalabilir. Gerçek dünyanın; insanın doğası, ta-

rih ve kök salmış düşünce yapıları sebebiyle sınırları vardır. Ayrıca, anayasal sınırlar, köklü yasal süreçler ve siyasi parti sistemine atanmış kontroller de söz konusudur. Ve tabii, ekonominin sabit kurumsal yapıları da mevcuttur; şirketler, küçük ya da büyük işletmeler ve onların dayattığı sınırlar. Bütün sanayi ülkelerinde, tüketim ekonomisine -tüketici ürünleri ve hizmetleri- adanmışlık söz konusudur ve bu ekonomi türü, insan memnuniyeti ve refahı için ana kaynak, sosyal başarı için en görünür ölçüt konumundadır. Bir de üretim sektöründen elde edilen gelire duyulan acil ihtiyaçların oluşturduğu sınırlar vardır. Modern ekonominin garip gerçeklerinden biri, üretim sektörüne, ürettiği ürünler ve hizmetlerden ziyade, sağladığı istihdam alanı sebebiyle daha çok ihtiyaç duyuyor olmamızdır.

O halde, herhangi bir iyi toplum tanımı, sabitleşmiş, değişime kapalı olan insan özelliklerini ve kurumsal yapıları hesaba katmalıdır. Bu tanım, ütopyik ile ulaşılabilir olan arasındaki çizgiyi belirlemekle kalmamalı, aynı zamanda tamamen alakasız ile oldukça mümkün olan arasındaki farkı da ayırt etmelidir.

Şu anda okuyor olduğunuz kitap gibi bir kitabın karşılaşılabileceği en zor problem ulaşılabilir olanı tanımlamaktır. Dahası bu tanım en tartışmaya açık olanlar arasındadır. İstenmeyen değişime karşı yapılan saldırı zincirinin ilk (hatta bazen tek) halkası, acil ihtiyaç duyulan bu değişim eyleminin, siyasi ya da sosyal anlamda imkânsız olduğunu iddia etmektir.

Bu kitap ulaşılabilir olan iyi toplumdaki bahsetmektedir ve bu iyi toplumu elde etmenin karşısındaki bariyerlerin sabit ve sert olduklarını da kabul etmektedir. Fakat taviz verilemeyecek noktalar vardır. İyi toplumdaki bütün bireylerin kişisel özgürlükleri, temel düzeyde refah seviyesi, etnik eşitlik koşulları ve kendisini ödüllendiren türden bir hayatı olmalıdır. Şu net hatlarla belirtilmelidir ki, paranın yokluğundan başka hiçbir şey insanın özgürlüklerini bu denli kısıtlamamakta ya da bu özgürlüklere bu kadar kapsamlı zarar vermemektedir. New York'un

Güney Bronx'ta ikamet eden fakir sakinlerinin yoksulluğundansa, Komünizm yıllarında Doğu Berlin sakinlerinin özgürlüklerine gelen kısıtlamaları tercih edebilirsiniz. Dahası, parayı, sadece satın alabildikleri için değil, sağladığı mülkiyet hissi için de zevkle karşılamak mümkündür. İyi toplumun anlaması gereken şeylerden biri de budur; bu dürtüler, toplumu kontrol eder.

İnsan doğasının derinliklerinde kök salmış bazı şekillendirici güçler vardır fakat iyi toplum bunları kabul edemez, etmemelidir. Sosyal anlamda olumluya doğru götürecekt olan değişimler, bireylerin öz çıkarları sebebiyle düzenli olarak baltalanmaktadır. Mevcut örneklerden biri, rahat ve zengin olan kimilerinin fakirlere yardım yapılması konusundaki toplumsal girişimlere direnmesidir çünkü bu girişimler vergilerin artmasına ya da kendilerine vaat edilen vergi indirimlerini alamamalarına yol açabilecektir. Bu, iyi toplumun kabul edemeyeceği bir şeydir. Bu bağlamdaki dirençli engel aslında siyasi bir tutumdur ve düzeltme gerektiren koşulların korunmasına ve desteklenmesine yol açar. Bazı eylemlerin iyi olduğu ama siyasi anlamda pratik olmadığı söyleniyorsa eğer, kesin kimi çıkarlara hizmet ediliyor ve sosyal yan etkiler oluşuyor demektir.

Kendi siyasi meşrulaştırmalarını geliştirmek, ekonomik ve sosyal doktrinleri kendi çıkarına kullanmak ayrıcalıklı koşulların doğasında vardır. Hiç kimse kendi refahının toplumsal ihtiyaçlarıyla çatışıyor olduğuna inanmak istemez. Bu sebeple, makul ya da yarı makul bir ideoloji yaratıp onu kendi çıkarlarını savunmak adına kullanmak oldukça doğal bir eylemdir. Etrafta, bunu başarmak adına uğraşan istekli ve yetenekli görev adamları da mevcuttur. Çıkarları kayırılan kişiler arttıkça, bu yaratılan ideolojinin gücü de artmaktadır. İleride okuyacağınız sayfalarda bu eğilim ile mücadele çabası vardır ve bu kitap bu eğilime kesinlikle saygı duymamaktadır. Bu eğilim toplumun acil ihtiyaçlarına ve çıkarlarına ters düştüğçe -ki çoğunlukla hal böyledir- bu sayfalar da bu eğilime karşı bir o kadar yükselmek amacındadır.

2

Geniş Resim

1992'de¹ basılan bir kitabımda, dünyanın zengin ülkelerinde, özellikle de Birleşik Devletler'de, yeni bir siyasi söylem olduğuna dikkat çekmiştim. Bir zamanlar işveren ile işçi; büyük ya da küçük ölçekli kapitalist ile çalışan kitleler vardı ve toprak sahipleri, köylüler ve Birleşik Devletler'de bağımsız çiftçiler ile çeşitli bağlamlarda iletişime geçiliyordu. Çatışan çıkarları orta yolda buluşturmak için çaba sarf ediliyor, sistem herkese hizmet ediyor, bireylere doğuştan bahşedilmiş farklılıkları barışçıl yollarla korumak anayasal demokrasinin başta gelen rolleri arasında sayılıyor ve bu demokrasi her şey en iyisi olsun diye kullanılıyordu.

---

¹ *The Culture of Contentment* (Boston: Houghton Mifflin, 1992)

Fakat yine de öne çıkan iktisadi ve siyasi düşünce ekollerinde bariz bir çatışma göze çarpıyordu. Bu çatışma Birleşik Devletler, Batı Avrupa ve Japonya'nın modern siyasetinin gelişimini şekillendirdi. Bu çatışmanın bir ucunda Birleşik Devletler'in liberaller adıyla andığı diğerlerinin sosyalist ya da sosyal demokratlar adıyla andığı grup; diğer ucunda da ticari girişimlerin çıkarlarına dikkat çeken muhafazakârlar vardı. Pratikteki siyasette çeşitli değişiklikler ve çoğu zaman gönülsüzce verilen tavizler vardı. Savaş ve barış, dini bağlılık, etnik eşitlik gibi daha büyük konular ihlal ediliyordu. Birleşik Devletler'de geniş kırsal kesim bu çatışmanın yumuşamasına yardım etti. Fakat temelde kapital ve iş gücü arasındaki ikilem hep devam etti ve bu ikilem siyasi söylem ve eylemlerin içinde varlığını sürdürdü.

Artık bu ikilemin devam etmediği, sadece toplumun psikolojisinde var olduğu iddia edilebilir. Modern ekonomi ve siyasetteki ayrım oldukça farklıdır ve bu durum ekonomik anlamda gelişmiş bütün ülkelerde böyledir. Bir tarafta zengin, imkânları fazla ve imrenilenler; diğer tarafta da ekonomik anlamda daha az şanslı, fakir ve bu kesim adına konuşan, daha şefkatli bir dünya için çağrılar yapanlar vardır. Günümüzün ikilemi de bu şekildedir.

Zengin ve iyi durumda olanlar, eskinin kapitalist kesimiyle karşılaştırıldığında bugün sayıca daha fazladır, daha çeşitlidir ve siyasi anlamda daha üretkendir. (Büyük kapitalistler toplum rollerine ve çıkarlarına karşı daha çok sessiz kalıyordu.) Diğer grupta ise, daha az kayırılanlar, büyük şehirlerin yoksulları, hizmet sektörünün çalışanları ve işsizler vardır. Bu grupta ırk, cinsiyet ve yaş ayrımcılığına maruz kalanlar ve gayrimeşru göçmenler de vardır. Bu grubun koşullarına karşı endişe duyan ve bu endişesini ifade eden daha şanslı grupların desteği ve temsili dışında, bu grup, çoğunlukla siyasi bağlamdan yoksundur.

Modern siyasi söylemin özeti şudur: eşitliğin olmadığı bir rekabet söz konusudur; zengin ve konforu yerinde olanlar etki gücüne ve paraya sahiptir ve bu kişiler oy verirler; endişeliler ve fakirler sayıca fazladır ama fakirlerin çoğu oy vermez. Demokrasi vardır ama daha şanslıların demokrasisidir.

Bu iki grubun arasındaki belirleyici faktör, hükümettir. Hükümet fakirler için, refah noktasında hatta hayatta kalma noktasında kilit roledir. Zengin ve konforu yerinde olanlar için ise yük teşkil eder; ancak askeri harcamalara, Sosyal Güvenlik konularına ve başarısız olmuş ekonomik girişimlerin kurtarılması noktasında rol üstlenip zenginlerin çıkarlarına hizmet ettiği durumlarda hükümetler yük olmaktan çıkar, sosyal bir gereklilik haline gelir.

1994 Sonbaharı Birleşik Devletler kongre ve genel seçimlerinde, sağ kanada doğru kitlesel bir geçiş vardı. Temel problem, hükümetin yoksullara yönelik bahsi geçen rolü ve bunun maliyetiydi. Zafer, istatistiklere döküldüğünde hep öngörüldüğü kadar büyük sonuçlar doğurmamıştı. Oy verme hakkı bulunanların yarısının daha da azı oy sandığına gitmiş, galip gelen adaylar, oy verme hakkı bulunanların dörtte birinden biraz daha az bir oyla kazanmıştı. Şu anda okuyor olduğunuz kitap, bu seçimlerin biraz daha öncesinde hazırlanmaya başlamıştı ve seçimlerin sonuçları kitabın amacını kesin bir şekilde belirlemiştir. Bu amaç, sadece şanslı olanlara değil herkese hitap etmesi gereken hedefleri açıkça belirlemektir.

Bu hedefler, başta belirttiğim ulaşılabilir limitlerin dışında görünebilir. Pratik politikaları tanımlayanların bu şekilde inanacağından ve öyle söyleyeceğinden emin olabilirsiniz. Çağın trendleri ters yöne gitmektedir. Romantik düşüncelerin gerçeği gizlemesine izin vermeyin: Birleşik Devletler'de medyanın etkili bir parçası şu anda revaçta olan siyasi tutumu, doğru olanmış gibi göstermektedir.